2024.

ODGOJNI PROBLEMI

Ladislav Bognar

[naziv tvrtke]

2024.

UČENIKA ŠALJU OD ŠKOLE DO ŠKOLE

Uzbudila se hrvatska javnost ovih dana. Jedan učenik s poremećajima u ponašanju svaki dan je u prvim vijestima u svim medijima. Dječaka šalju iz škole u školu, roditelji se bune i ne daju svojoj djeci u školu. Roditelji govore zamaskiranog lica i izmijenjenog glasa, nekoga se očito boje. Sve su službe, osim vatrogasaca i HGSS-a, angažirane, ali rješenja nema. Iz medija, koji se svakodnevno bave ovom problematikom, doznajemo da to nije jedan usamljeni slučaj i da je nasilja po školama sve više. Kako se mogla dogoditi ova pedagoška sramota?

Kao onaj kome je pedagogija struka osjećam se pozvanim da komentiram ovu situaciju. Iako sam ja godinama pisao o ovoj problematici i na društvenim mrežama nastojeći iskoristiti njihovu veliku raširenost i kao novi oblik komunikacije, možda treba i ovom prilikom ponoviti neke bitne stvari:

(1) Nikome ne pada na pamet da za ministra zdravstva stavlja nastavnicu ili nastavnika, ali za ministra prosvjete meću se liječnici, veterinari i druge nekompetentne osobe smatrajući da je odgoj i obrazovanje nešto u što se svi razumiju.
(2) Školovanje budućih nastavnika je prvenstveno okrenuto predmetima hrvatskom jeziku, matematici, biologiji iako se oni neće baviti ovim znanostima nego ljudima, a o tome najmanje uče pa se u školama bavimo predmetima, a ne ljudima.
(3) Danas je u modi da nastavnički fakulteti vrše brzopotezno pedagoško osposobljavanje za novce kojima upotpunjavaju svoje financije, a profesori stječu dopunsku zaradu i tako u sustav odgoja i obrazovanja ubacuju velik broj nekompetentnih ljudi.
(4) Kažu da u Hrvatskoj danas ima preko 10000 kupljenih diploma iz susjednih republika. Pokrenuta je istraga i velik broj tih lažnih diploma pronađeno je upravo u školama.
(5) Kao pedagoške mjere navode se opomena, ukor, strogi ukor i preseljenje u drugu školu. Ja ne znam u kojoj metodici odgoja piše da su to pedagoške mjere odnosno odgojni postupci, ali pitanje je da li onaj tko je to propisao uopće zna da postoji nešto kao metodika odgoja.
(6) Usredotočenost medija na jednog dječaka s poremećenim ponašanjem stvara od njega najpopularniju osobu u zemlji. Da li smo ikada vidjeli da se toliko piše o nekom dječaku ili školi koji postižu neke vrijedne rezultate i tako postaju pozitivan primjer ostalima?

Na slici: Roditelji koji ne puštaju svoju djecu u školu zbog opasnosti od nasilja prosvjeduju pred školom

RAZGOVOR S PRIJATELJEM

Pita me jedan prijatelj:

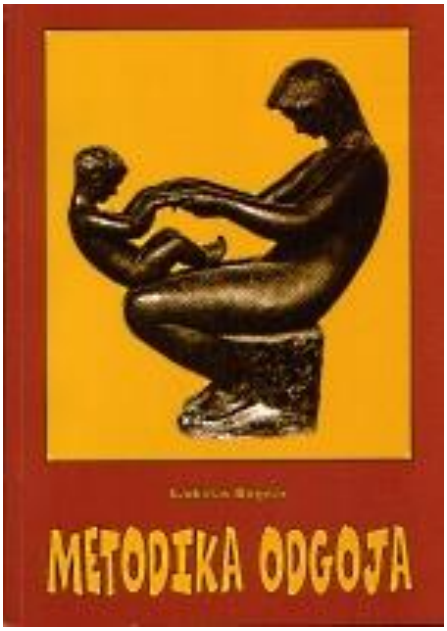
- Kako ti misliš kao pedagog da bi trebalo riješiti ovaj i slične odgojne probleme?

- To se ne može riješiti tako da daš jednostavan recept jer je svaki slučaj zapravo specifičan.

- Pa dobro, ako nisu rješenje one kako kažeš nepedagoške mjere: opomena, ukor, strogi ukor i ono „brigo moja pređi na drugoga“ koje bi to bile pedagoške mjere?

- Cijela ta problematika je razrađena u mojoj knjizi „Metodika odgoja“ koju je izdao Filozofski fakultet u Osijeku, a postoji i na mojoj web stranici https://ladislav-bognar.net/sites/default/files/Metodika_0.pdf . To je i poseban kolegij na učiteljskim studijima i studiju pedagogije kod nas u Osijeku. Teško je to sad svesti na nekoliko riječi.

- Da li se u Hrvatskoj na nastavničkim studijima uči metodika odgoja?

- Ja koliko znam ne. Vidim da se zadržao samo na učiteljskom studiju u Osijeku i na studiju pedagogije na Filozofskom fakultetu u Osijeku. Nema ga ni na ostalim studijima pedagogije, a na predmetnim nastavničkim studijima da i ne govorimo. Međutim treba reći da kod nas postoji veliki broj kvalitetne relevantne literature o ovoj problematici pa oni koji se bave odgojem imaju gdje to pročitati.

- Možda bi ti mogao o tome pisati na društvenim mrežama onako na jednostavan i svakome razumljiv način. To mnogi čitaju i dostupno je gotovo svima koji se bave odgojem.

- Pa i to već godinama činim i nakon što objavim jednu problematiku na Facebooku ja to objavim i na mojoj stranici pod naslovom „Pedagoške teme“ https://ladislav-bognar.net , ali primijetio sam da to uglavnom čitaju oni koji o tome već dosta znaju, a oni koji ne znaju oni misle da već sve znaju. Njihova je deviza „Zna se“ iako se zapravo ne zna.

- A možda ipak jer je sad povećan interes za ovu problematiku.

- A dobro vidjet ću što mogu učiniti. Kažu da je bolje zapaliti jednu svijeću nego žaliti se na mrak.

OPIS SLUČAJA

Kad sam mojim studentima na početku kolegija „Metodika odgoja“ dao da pogledaju program i predlože promjene koje žele uvijek su tražili da se doda rješavanje praktičnih odgojnih problema putem analize slučaja. Čak su neki mislili da bi na to trebalo svesti nastavu jer što će nam teorija. No poznata je ona izreka da je praksa bez teorije slijepa, a teorija bez prakse jalova tako da bez poznavanja teorije nije moguće uspješno rješavati probleme u praksi. Ipak evo jednog primjera. Iz jedne pedagoške priče koja je zapravo opis slučaja izdvojio sam jedan kratki dio i prikazao na priloženom videu. Rješavanje odgojnog problema trebalo bi početi jednom anamnezom iz koje saznajemo što je prethodilo sadašnjem problemu. Ono što vidimo kao problem je ponašanje učenika i to zovemo simptomi, a pravi uzrok je uvijek u nekoj od osnovnih potreba. Cijenjene čitateljice ili čitatelji koji se bave odgojem i koji se žele pozabaviti ovom problematikom mogu pokušati:

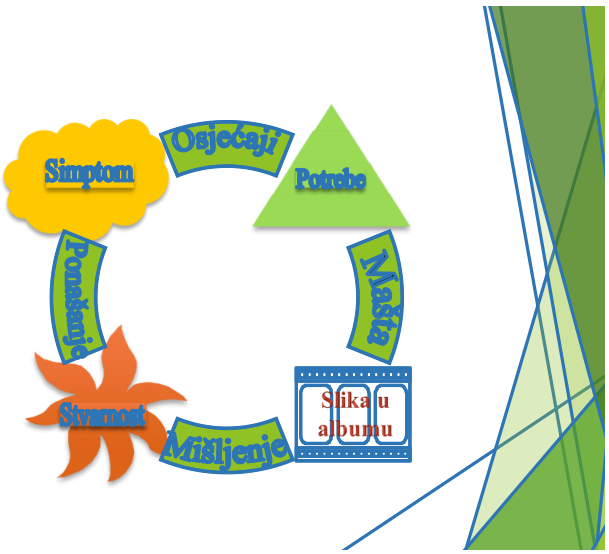
1. Prepoznati anamnezu.
2. Prepoznati simptome
3. Procijeniti koja od osnovnih potreba je osujećena kod ovog dječaka. (Potrebe su: biološke, sigurnosti, ljubavi i pripadanja, samopoštovanje i samoaktualizacija.)
4.

https://www.facebook.com/100011043646170/videos/1267918021325121/

SIMPTOMI I POTREBE

Ako se kod nekog djeteta javljaju neki oblici poremećenog ponašanja obično je uzrok u nekoj od nezadovoljenih osnovnih potreba. Ali mi potrebe ne vidimo nego vidimo samo simptome koji mogu biti neki oblik auto destrukcije nazovimo ih neurozama (grickanje noktiju, čupanje kose, tikovi, emocionalna nestabilnost, glavobolja..) ili neki oblici destrukcije prema drugima (laganje, krađa, verbalno i fizičko nasilje, skitnja…) nazovimo to psihopatske pojave. Represivna pedagogija nastoji djelovati na simptome raznim oblicima zabrane i kazne, a zapravo se tako suštinski problem ne rješava.

Kod Tedija vidimo sljedeće simptome: ne druži se s drugom djecom, sjedi bezvoljno, prljav je i neuredan, ima loše rezultate u učenju. Ako znamo da mu je umrla mama i da sad ima lošu situaciju u obitelji možemo pretpostaviti da je ugrožena potreba za ljubavlju i pripadanjem što potvrđuje kako se obradovao kad je učiteljica prihvatila poklone koje je on donio kao uspomenu na svoju mamu.

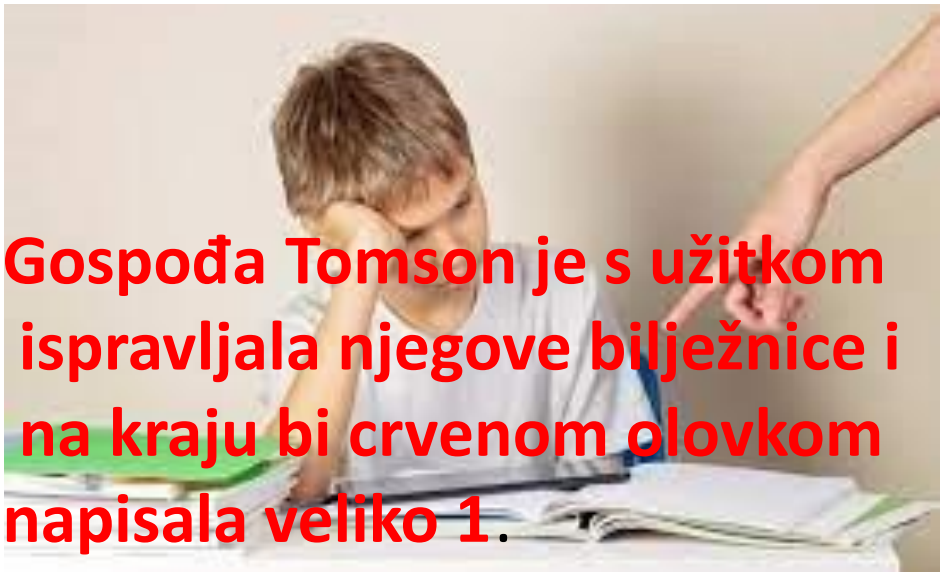
Proces zadovoljavanja potrebe je prikazan na sljedećoj slici. Slika u albumu je kako on vidi zadovoljenje svoje potrebe. Pokušajmo to primijeniti na Tedijev slučaj.

NEGATIVNO DEFINIRANJE

U prethodnom videu vidjeli smo kako je učiteljica Tedija po tome kako sjedi, kako je prljav i neuredan i ima loše riješene zadatke negativno definirala i nije ga voljela i s užitkom mu je dijelila jedinice (vidi prilog). Time se problem koji ima taj učenik ne rješava neko povećava. Često se događa da netko od učenika i sam prihvati negativnu sliku o sebi i odustane od nastojanja da je promijeni. On tako svoju potrebu za samopoštovanjem zadovoljava svojim destruktivnim ponašanjem. U Metodici je opisan ovaj slučaj:

Učiteljica Danica je učenicima osmog razreda dala da pišu nešto osobno o sebi. Jedan učenik, koji je inače u školi bio zapažen po tome što je kidao utičnice po učionicama, govorio ružne riječi, pušio, pio alkohol, razbijao sijalice, prijetio i tukao mlađu djecu, napisao je o sebi sljedeće: "Ja baš nemam veliko mišljenje o sebi, a tko pročita ovaj tekst i sam će se u to uvjeriti. Prije svega ja sam jako nemiran i naivan, ali to je nasljedno jer su takvi bili i moji preci. Ako se nekome činilo da sam glup, onda je taj u strašnoj zabludi, samo je greška što ja pamet ne znam iskoristiti. Možda sam ja i prirodno inteligentan, ali sam lijen, toliko sam lijen da mi je od toga već postalo dosadno. I još nešto, zbog čega se znam posvađati sam sa sobom, to je što sam jako zaboravan. Stvari koje stavim na jedno mjesto, nalazim tek za dva do tri dana. To što činim neke male nestašluke po školi to je samo zato što želim da me primijete."

Pitanje o kojem bismo trebali razmisliti je: Kako je gospođa Tomson promijenila stav o Tediju?

DJECU TREBA VOLJETI

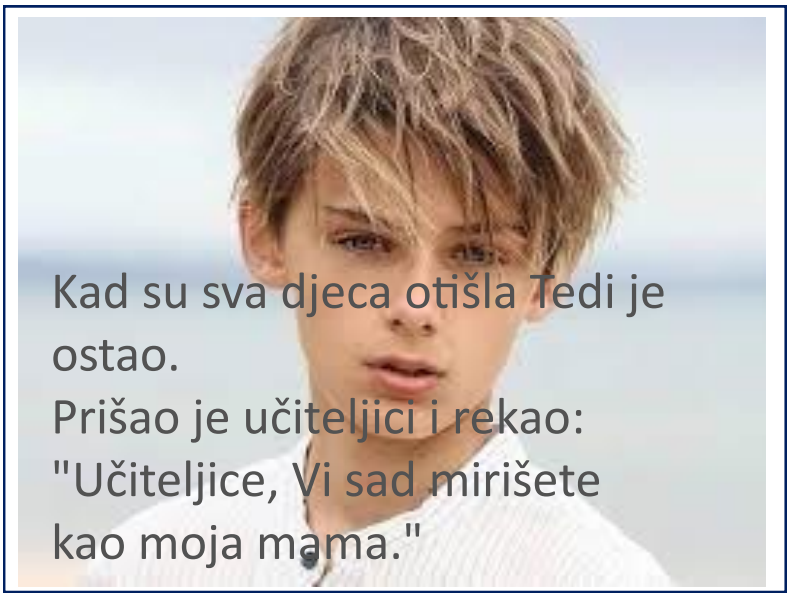
Tedi je učiteljici poklonio oštećenu narukvicu i napola potrošenu bočicu parfema. To je nešto što mu je ostalo od mame. Da bi spriječila da ga djeca ismijavaju stavila je narukvicu i namirisala se parfemom koji je donio. Kad joj je rekao, da sad miriše kao njegova mama, shvatila je da je on svoju ljubav prema mami koju je izgubio simbolično poklonio njoj. Rasplakala se što je bila nepravedna prema njemu i odlučila je da svojim odnosom prema njemu ublaži gubitak koji je imao zbog smrti majke. On je u svojoj „slici u albumu“ vidio u učiteljici osobu kojoj može posvetiti svoju ljubav. A u stvarnosti gospođa Tomson je i prihvatila tu ulogu.

U jednoj školi na panou sam pročitao:

Misliš li da je u meni zlo varaš se.
Zavoli me i otkrit će ti se moja dobrota.

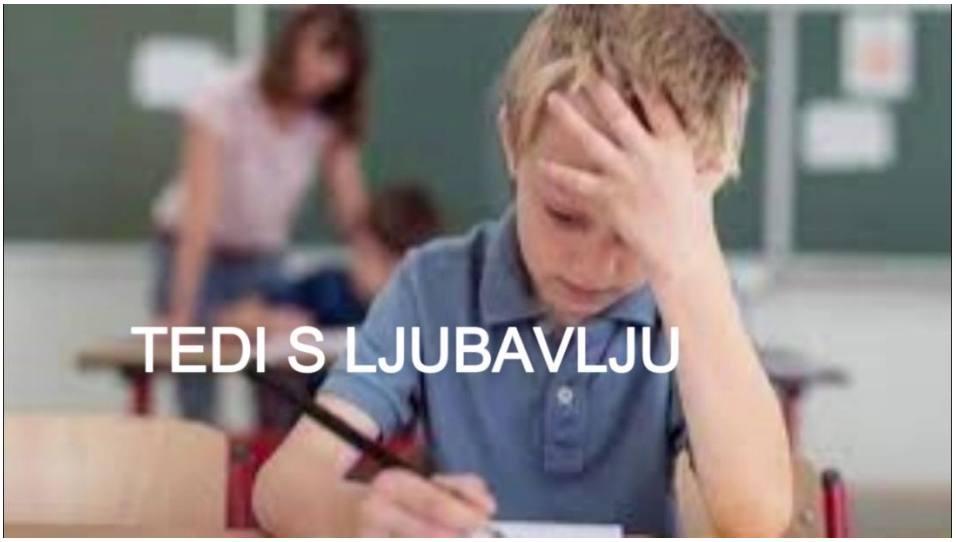
BAVITI SE PREDMETIMA ILI LJUDIMA

Gospođa Tomson je shvatila da njena uloga nije da samo poučava djecu pojedinim predmetima nego se treba baviti djecom i njihovim problemima. Naravno da je učenje čitanja, pisanja, računanja važno, ali ono je opet u funkciji razvoja ovih mladih ljudskih bića. Znači nisu tu djeca zbog predmeta nego su tu predmeti zbog djece i njihovog razvoja (vidi priloženi video).

Evo još jednog primjera iz Metodike odgoja:

Učiteljica Ružica ovako je opisala jednog svog bivšeg učenika: "Prvi dan na ulazu u učionicu dočekao me je dječak s malom kiticom ljubičica. Valjda zato da bih ga susrela prije nego mi drugi nešto o njemu kažu i kao da je htio reći nemojte im vjerovati, ja i nisam tako loš. Tog učenika su svi tretirali kao lošeg, prljavog i nitko nije htio s njim sjediti i družiti se. Bio je godinu dana stariji jer je u taj razred došao kao ponavljač. Za kratko vrijeme s puno iskrene ljubavi, razgovora i poticaja, uspjela sam da u školu dolazi uredniji, približio se ostalim učenicima, čak su ga drugačije gledali jer su otkrili jednu senzibilnu dušu koja divno piše pismene sastave (poslali smo nekoliko u dječje novine i njegov je bio objavljen). Shvatili su da i nije tako loš, jedino je odrastao u teškim obiteljskim prilikama (puno mlađe braće o kojima se najviše on brinuo) i velikom siromaštvu. Po završetku osnovne škole zaposlio se kao radnik da bi brinuo o mlađoj braći. Jednog dana bila sam iznenađena kad me na ulici pozdravio i oslovio lijep crnokosi mladić. Nisam ga prepoznala, što je primijetio i predstavio se. U razgovoru sam saznala da je uz posao uspio završiti za kvalificiranog radnika, a uskoro se planira i oženiti."

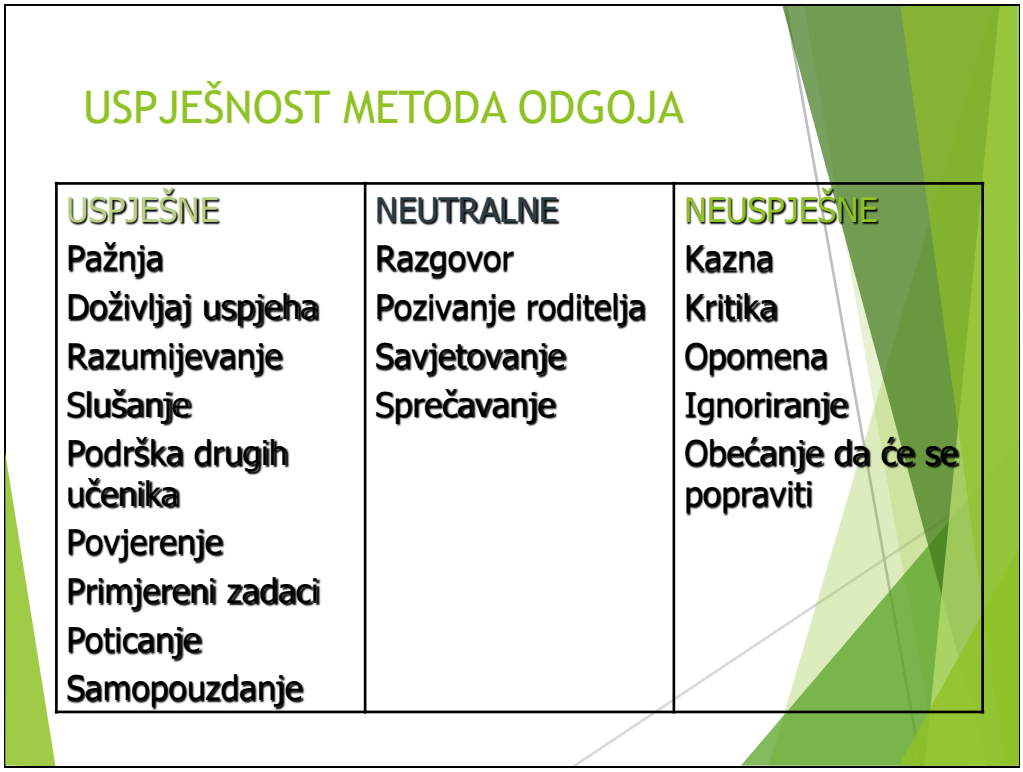

https://www.facebook.com/100011043646170/videos/2901225970044759

Ako pažljivo nabrojimo odgojne postupke koje je koristila gospođa Tomson nakon što je promijenila svoj odnos prema djeci, i one koje je koristila učiteljica Ružica dobivamo uspješne odgojne postupke.

ODGOJNI POSTUPCI

U jednom istraživanju zamolio sam veći broj učiteljica i učitelja da mi opišu neki odgojni problem koji su imali u svojoj praksi, da opišu kako su ga rješavali i da li su ga uspješno riješili. Pokazalo se da smo sve postupke koje su koristili mogli podijeliti u tri grupe: (1) one koji su bili uspješni (2) one koji su bili neutralni i (3) postupke koji su bili neuspješni i problem se dalje pogoršavao. Odgojni postupci prikazani su u tablici. Pokazalo se da su odgojni problemi koji su imali neurotske simptome uspješnije rješavani nego oni s patološkim simptomima.

Postupci koje je koristila gospođa Tomson kao i naša učiteljica Ružica bili su upravo oni koje smo i mi dobili u istraživanju a dovodili su do uspjeha. Gospođa Tomson ukazivala je ljubav svoj djeci i pomagala im da postanu dobri ljudi, pomagala je svima u učenju, a posebno djeci s teškoćama, Tediju je posvećivala posebnu pažnju i povjerenje, poticala ga i podržavala, imala je razumijevanja za probleme koje ima, pomagala mu da doživi uspjeh i razvije samopouzdanje. A Tedi joj je uzvratio zahvalnošću i ljubavlju. Kolegica Ružica kaže: „S puno iskrene ljubavi, razgovora i poticaja, uspjela sam da u školu dolazi uredniji, približio se ostalim učenicima, čak su ga drugačije gledali jer su otkrili jednu senzibilnu dušu koja divno piše pismene sastave.“ A on se i kao odrastao s poštovanjem sjeća svoje učiteljice. Eto tako se u školi događaju mnoge lijepe ljudske priče.

Bilo bi zanimljivo da i netko od vas, koji se bavite odgojem, podijeli svoju lijepu ljudsku priču.

Priču o Tediju možete pročitati na

https://ladislav-bognar.net/sites/default/files/Tri%20Teddyjeva%20pisma.pdf

UČENIČKA ZAJEDNICA

Za razliku od individualnih odgojnih problema odgojni problemi mogu se pojaviti i u učeničkoj zajednici ili u njenim pojedinim grupama. Ponekad je to teže riješiti iako je pristup isti. U priloženom videu imamo opis slučaja kad je mlada nastavnica naišla na poremećene odnose u jednom razredu i tu se radilo o učeničkoj agresiji koja spada u psihopatske simptome koji se teže rješavaju. U razgovoru s kolegom doznala je da su te učenike u školi negativno definirali i otpisali ih i da se sve nastoji svesti na to da ih se smiri i da prave što manje problema svojim ponašanjem. Kolega joj nudi pomoć da svojim autoritetom pomogne u smirivanju ovih učenika. Mlada nastavnica ipak vidi da problem i dalje postoji da mora nešto drugo poduzeti. Ali što? Razmislite što biste vi poduzeli.

https://www.facebook.com/100011043646170/videos/877846494509234

REPRESIVNO I PERMISIVNO

Kad nasilno ponašanje među djecom uzme maha, kad se negativna slika o sebi ukorijenila u grupi učenika permisivni pristup da sve odobravamo i podržavamo što učenici čine bio bi potpuno neproduktivan. U prvi mah takvo ponašanje treba zabraniti, ali to može samo osoba koju učenici cijene i poštuju. Evo kako je Janica stekla ugled među ovim učenicima i kako je prekinula dosadašnju praksu, ali otvorila proces zadovoljavanja potrebe za samopoštovanjem koja je kod ovih učenika bila urušena.

Idućeg sam dana zamolila kolege da više ne ulaze u moju učionicu. Morala sam sama pronaći način odgajanja i smirivanja ove djece. Ušla sam u učionicu i svakog pojedinog učenika pogledala u oči. Zatim sam na ploči napisala riječ ACINAJ. «To je moje ime», kazala sam. «Možete li ga odgonetnuti?» Odgovarali su da imam neko čudno ime i da ga nikada prije nisu čuli. Zatim sam na ploču napisala ime JANICA. Nekoliko ih je izgovorilo to ime na glas, a onda me blijedo pogledali. «Točno, moje ime je Janica», kazala sam. Nekada sam patila od disleksije. Kad sam krenula u školu nisam niti svoje ime mogla napisati pravilno. Nisam mogla slovkati riječi, a brojevi su stvarali zbrku u mojoj glavi. Nazivali su me debilom. Tako je – ja sam bila debil. Još uvijek mi je neugodno kada čujem te riječi.» «Pa kako ste onda postali učiteljica?» upitao je netko. «Zato što mrzim označavanje ljudi i nisam glupa i volim učiti. Tako će se od danas ponašati i učenici u ovom razredu. Ukoliko vam se sviđa oznaka – debil, ne pripadate ovdje. Promijenite razred. U ovom razredu nema debila.» «Želim vam kazati da neću biti blaga», nastavila sam. «Učit ćemo sve dok ne nadoknadite propušteno. Vi ćete završiti ovo školovanje i nadam se da ćete jednog dana upisati i fakultete. Ovo nije šala - već prisega. Nikada više ne želim čuti riječ debil u ovoj učionici. Je li vam to jasno?» Činilo se da su se malo uspravili.

PERSPEKTIVA

Janica je svoj autoritet postigla tako što je s učenicima podijelila svoju priču o problemima koje je imala u mladosti kao i oni. Očito je da su to učenici prihvatili pa je mogla postavljati zadatke učenicima koji će riješiti njihov problem (ljudi misle da smo glupi). To se ostvarivalo korak po korak što je kod učenika izazvalo zadovoljstvo događalo se ono što je bitno u vođenju razrednog kolektiva „sutrašnja radost“, ali i dalji cilj (perspektiva) da će završiti ovo školovanje i da će jednog dana upisati i fakultete. A evo što se dalje događalo:

Marljivo smo učili i ubrzo uočili vidljive rezultate. Marko je bio posebno bistro dijete. Čula sam ga kad je na hodniku govorio nekom dječaku: «Ova knjiga je stvarno dobra. Mi ti ne čitamo neke dječje knjige.» Mjeseci su prolazili, a napredak je bio očigledan. Onda je jednog dana Marko rekao: «Ali, ljudi još uvijek misle da smo glupi jer ne govorimo pravilno.» Bilo je to upravo ono što sam čekala. Sad smo mogli početi učiti i gramatiku zato što su to željeli. Bilo mi je žao što se bližio kraj školske godine jer svi su željeli još mnogo toga naučiti. Svi moji učenici su znali da se udajem i selim u drugu državu. Bili su vidno uznemireni svaki put kada bih to spomenula. Bilo mi je drago što su me zavoljeli, ali što nije bilo u redu? Zar su bili ljuti što napuštam školu? Posljednjeg dana škole na ulazu sam srela ravnatelja. «Hoćete li, molim Vas, poći sa mnom?» upitao me. «Postoji jedan problem s Vašom učionicom.» Šutke smo hodali hodnikom. «Što li je sad?» pitala sam se. Bilo je to nešto nevjerojatno! U svakom su kutu učionice stajale posude s cvijećem. Na svakom je učeničkom stolu stajao buket, a moj je stol bio prekriven cvijećem. Kako su uspjeli to učiniti? Većina ih je bila toliko siromašna da ih je škola morala snabdijevati toplom odjećom i hranom. Počela sam plakati, a i oni zajedno sa mnom.

Cijelu priču može se pročitati na
http://ladislav-bognar.net/sites/default/files/Mi%20smo%20debili.pdf

RAZLIČITI TEORIJSKI PRISTUPI

Na kraju ovog našeg bavljenja odgojnim problemima treba napomenuti da je pristup koji ovdje zagovaramo zasnovan na humanističkoj teoriji čovjeka po kojoj je naše ponašanje vezano uz realizaciju osnovnih potreba. No postoje i drugi pristupi. Bihevioristički po kojem se na ponašanje može utjecati pozitivnim i negativnim potkrepljenje, što u odgoja znači pohvalama, nagradama i priznanjima, odnosno osudama, neprihvaćanjem i kažnjavanjem. Taj pristup u našem zadnjem primjeru koristi Janičin kolega, ali budući da je kod tih učenika osujećena potreba za samopoštovanjem to ne daje rezultata. Ponekad učenike trebamo naviknuti na neke prihvatljive oblike ponašanja pa ovaj pristup ima smisla. Npr. u našim eksperimentalnim školama, gdje je bilo mnogo samostalne aktivnosti učenika, počeo se javljati problem buke pa smo učenike prekidali kad se to pojavi i objasnili da komuniciraju tiše i uvijek su bili pohvaljeni što su se toga pridržavali i situacija se promijenila. Psihoanalitički pristup se koristi kad neko dijete ima teže traumatsko iskustvo potisnuto u podsvijest te se terapijskim postupkom uspijeva pomoći da to proradi. To ne mogu raditi nastavnici nego profesionalni terapeuti, ali uloga nastavnika je da uoče ako neko dijete ima takav problem i uputi ga na terapiju.

